

JUNGTINIŲ TAUTŲ
VAIKO TEISIŲ KOMITETO
BENDRASIS
KOMENTARAS

NR. 10 (2007)

**DĖL VAIKŲ TEISIŲ
NEPILNAMEČIŲ
JUSTICIJOJE**

Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto bendrasis komentaras atskleidžia Vaiko teisių konvencijos bei jos fakultatyvinių protokolų normų turinį.

Šiame leidinyje pateikiamas **neoficialus** Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto bendrojo komentaro vertimas.

Visą leidinį „Jungtinių Tautų vaiko teisių komiteto bendrieji komentarai“ galite matyti nuorodoje http://vtaki.lt/uploads/structure/docs/485_a5eebb22a7f392edf2d7634481bb46b5.pdf

Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga
Plačioji g. 10, 01308 Vilnius
Tel. +370 5 210 7176
vtaki@vtaki.lt
www.vtaki.lt

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos užsakymu:

Iš anglų kalbos vertė
UAB „Baltijos vertimai“
Bernardinų g. 9-4, 01124 Vilnius
Tel. +370 5 212 2924
www.baltijosvertimai.eu

Parengė UAB „Kriventa“
V. Pietario g. 5-3, 03122 Vilnius
Tel. / faks. +370 5 265 0629
kriventa@kriventa.lt
www.kriventa.lt

CRC/C/GC/10

2007 m. balandžio 25 d.

VAIKO TEISIŲ KOMITETAS

Keturiasdešimt ketvirtoji sesija

Ženeva, 2007 m. sausio 15 d. – vasario 2 d.

BENDRASIS KOMENTARAS NR. 10 (2007) DĖL VAIKŲ TEISIŲ NEPILNAMEČIŲ JUSTICIJOJE

I. ĮVADAS

1. Savo ataskaitose, kurias pateikia Vaiko teisių komitetui (toliau – Komitetas), valstybės dalyvės dažnai atkreipia specialų dėmesį į vaikų, kurie yra įtariami, apkaltinti ar pripažinti pažeidę baudžiamuosius įstatymus (taip pat vadinami įstatymus pažeidusiais vaikais), teises. Vadovaujantis Komiteto gairėmis dėl periodinių ataskaitų teikimo, Vaiko teisių konvencijos (toliau – Konvencija) 37 ir 40 straipsnių įgyvendinimas yra pagrindinis valstybių dalyvių pateiktos informacijos dėmesio objektas. Komitetas pažymi ir vertina daugybę pastangų sukurti nepilnamečių justicijos administravimo sistemą pagal Konvenciją. Tačiau akivaizdu, kad dauguma valstybių dalyvių vis dar turi pasistengti, kad visiškai įgyvendintų Konvenciją, pvz., procedūrinių teisių srityje, taip pat sukurti ir įgyvendinti priemones, kurios leistų priimti sprendimus dėl įstatymus pažeidusių vaikų be teisminių procedūrų, o laisvės atėmimo bausmę taikyti tik kaip kraštutinę priemonę.
2. Komitetas taip pat yra susirūpinęs dėl informacijos apie priemonių, kurių valstybės dalyvės imasi, siekdamos, kad vaikai nepažeistų įstatymų, stokos. Tai gali būti susiję su visapusiškos politikos nepilnamečių justicijos srityje trūkumu. Tai taip pat gali paaiškinti, kodėl valstybės dalyvės pateikia labai ribotus statistinius duomenis apie elgesį su įstatymus pažeidusiais vaikais.
3. Šis bendrasis komentaras parengtas, remiantis Komiteto patirtimi, įgyta įvertinus valstybių dalyvių pasiekimus nepilnamečių justicijos srityje. Šiame bendrajame komentare Komitetas siekia valstybėms dalyvėms pateikti išsamesnes gaires ir rekomendacijas dėl jų pastangų įsteigti Konvenciją atitinkančią nepilnamečių justicijos administravimo sistemą. Šis bendrasis komentaras dėl nepilnamečių justicijos, kuris, be viso kito, turėtų skatinti naudoti alternatyvias priemones, tokias kaip nukreipimą ir atkuriamąjį teisingumą, turėtų suteikti valstybėms dalyvėms galimybes veiksmingai reaguoti į įstatymus pažeidusius vaikus, atsižvelgiant ne tik į vaiko interesus, bet ir į trumpalaikius ir ilgalaikius visuomenės interesus.

II. ŠIO BENDROJO KOMENTARO TIKSLAI

4. Pirmiausia Komitetas siekia pabrėžti, kad Konvencija įpareigoja valstybes dalyves sukurti ir įgyvendinti visapusišką nepilnamečių justicijos politiką. Toks visapusiškas požiūris

neturėtų apsiriboti specialią Konvencijos 37 ir 40 straipsnyje numatytų nuostatų įgyvendinimu, tačiau turėtų atsižvelgti į bendruosius 2, 3, 6 ir 12 straipsniuose įtvirtintus principus ir kitus susijusius Konvencijos straipsnius (pvz., 4 ir 39 straipsnius). Todėl šio bendrojo komentaro tikslai yra tokie:

- raginti valstybes dalyves sukurti ir įgyvendinti visapusišką nepilnamečių justicijos politiką, siekiant išvengti ir spręsti nepilnamečių nusikalstamumo klausimą, remiantis ir laikantis Konvencijos, taip pat siekti pagalbos ir paramos iš Tarpžinybinės nepilnamečių justicijos grupės, Jungtinių Tautų Vyriausiojo žmogaus teisių komisaro biuro (angl. *OHCHR*), Jungtinių Tautų narkotikų kontrolės ir nusikalstamumo prevencijos biuro (angl. *UNODC*) ir nevyriausybiinių organizacijų (*NVO*) atstovų, kaip tai nurodyta Jungtinių Tautų Ekonominės ir socialinės tarybos (angl. *ECOSOC*) rezoliucijoje 1997/30;
- suteikti valstybėms dalyvėms gaires ir rekomendacijas dėl visapusiškos nepilnamečių justicijos politikos turinio, specialų dėmesį atkreipiant į nepilnamečių nusikalstamumo prevenciją, alternatyvių priemonių, kurios leistų reaguoti į nepilnamečių nusikalstamumą be teisminių procedūrų, įvedimą, taip pat dėl kitų Konvencijos 37 ir 40 straipsniuose numatytų nuostatų aiškinimo ir įgyvendinimo;
- skatinti kitų tarptautinių standartų, ypač Jungtinių Tautų standartinių minimalių nepilnamečių justicijos administravimo taisyklių (Pekino taisyklių), Jungtinių Tautų nepilnamečių, iš kurių atimta laisvė, apsaugos taisyklių (Havanos taisyklių) ir Jungtinių Tautų nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos gairių (Rijado gairių) įtraukimą į nacionalinę ir visapusišką nepilnamečių justicijos politiką.

III. NEPILNAMEČIŲ JUSTICIJA – PAGRINDINIAI VISAPUSIŠKOS POLITIKOS PRINCIPAI

5. Prieš išsamiau nagrinėdamas Konvencijos reikalavimus, Komitetas nurodo pagrindinius visapusiškos nepilnamečių justicijos sistemos principus. Valstybės dalyvės, valdydamos nepilnamečių justicijos sistemą, privalo sistemingai taikyti bendruosius Konvencijos 2, 3, 6 ir 12 straipsniuose numatytus principus, taip pat pagrindinius 37 ir 40 straipsniuose įtvirtintus nepilnamečių justicijos principus.

NEDISKRIMINAVIMAS (2 STR.)

6. Valstybės dalyvės privalo imtis visų reikiamų priemonių, siekdamos užtikrinti, kad su visais įstatymus pažeidusiais vaikais būtų elgiamasi vienodai. Būtina atkreipti ypatingą dėmesį į *de facto* diskriminaciją ir nelygybę, kurios galėjo susidaryti dėl nuoseklos politikos trūkumo ir apima pažeidžiamų vaikų grupes, pvz., gatvės vaikus, rasinių, etninių, religinių ar kalbinių mažumų grupėms priklausančius vaikus, vietinius vaikus, mergaites, neįgalius vaikus ir vaikus, kurie pakartotinai pažeidžia įstatymus (recidyvistus). Šiuo atžvilgiu labai svarbus visų nepilnamečių justicijos administravimo sistemoje dalyvaujančių specialistų mokymas (žr. 97 paragrafą), taip pat taisyklių, reglamentų ar protokolų,

kurie skatina vienodą elgesį su nepilnamečiais nusikaltėliais ir suteikia žalos atlyginimo, teisių gynimo ir kompensacijos galimybes, priėmimas.

7. Dauguma įstatymus pažeidusių vaikų taip pat patiria diskriminaciją, pvz., kai jie bando įgyti išsilavinimą arba įsidarbinti. Svarbu, kad būtų imtasi priemonių, siekiant užkirsti kelią tokiai diskriminacijai, be viso kito, teikiant atitinkamą paramą ir pagalbą buvusiems nepilnamečiams nusikaltėliams reintegruoti į visuomenę, taip pat vykdyti viešas kampanijas, kurios akcentuotų jų teisę atlikti konstruktyvų vaidmenį visuomenėje. (40 straipsnio 1 dalis).
8. Dažnai baudžiamųjų kodeksų nuostatos kriminalizuoja vaikų elgesio problemas, tokias kaip valkatavimas, pamokų praleidimas, bėgimas iš namų ir kiti veiksmai, kurie dažnai susiję su psichologinėmis ar socialinėmis-ekonominėmis problemomis. Ypač didelį susirūpinimą kelia mergaičių ir gatvės vaikų kriminalizavimas. Šie veiksmai, dažnai žinomi kaip tik nepilnamečių įvykdomi nusikaltimai, nelaikomi nusikaltimais, jeigu juos įvykdo suaugusieji. Komitetas rekomenduoja valstybėms dalyvėms panaikinti nuostatas dėl tik nepilnamečių įvykdomų nusikaltimų, siekiant įstatymais įtvirtinti vienodą elgesį su vaikais ir suaugusiais. Šiuo atžvilgiu Komitetas taip pat atkreipia dėmesį į Rijado gairių 56 straipsnį, kuris nurodo, kad „siekiant užkirsti kelią tolesniam jaunų asmenų niekinimui, kankinimui ir jų pavertimui nusikaltėliais, būtina išleisti įstatymus, užtikrinančius, kad bet koks elgesys, nepripažįstamas nusikalstamu ir nebaudžiamas, kai šitaip pasielgė suaugęs asmuo, lygiai taip pat būtų vertinamas, jeigu šitaip pasielgė jaunas asmuo“.
9. Be to, elgesio problemos, tokios kaip valkatavimas, bastymasis gatvėmis ar bėgimas iš namų, turėtų būti sprendžiamos, įgyvendinant vaiko apsaugos priemones, įskaitant veiksmingą paramą tėvams ir (arba) kitiems globėjams, taip pat priemones, kurios spręstų pagrindinių tokio elgesio priežasčių klausimą.

VAIKO INTERESAI (3 STR.)

10. Visuose nepilnamečių justicijos administravimo kontekste priimtuose sprendimuose pirmiausia būtina atsižvelgti į vaiko interesus. Vaikų fizinis ir psichologinis vystymasis, taip pat emociniai ir švietimo poreikiai skiriasi nuo suaugusiųjų. Tokie skirtumai sudaro mažesnės įstatymus pažeidusių vaikų kaltės pagrindą. Dėl šių ir kitų skirtumų būtina sukurti atskirą nepilnamečių justicijos sistemą ir reikalauti skirtingo elgesio su vaikais. Pavyzdžiui, vaiko interesų apsauga reiškia, kad tradiciniai baudžiamojo teisingumo tikslai, tokie kaip represija / baudžiamoji atsakomybė, turi užleisti vietą reabilitacijai ir atkuriamojo teisingumo tikslams, sprendžiant nepilnamečių nusikaltėlių klausimą. Tai galima atlikti, tuo pačiu metu dėmesį skiriant veiksmingam visuomenės saugumui.

TEISĖ GYVENTI, IŠGYVENTI IR VYSTYTIS (6 STR.)

11. Valstybės dalyvės, kurdamos veiksmingas nacionalines nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos politikas ir programas, turėtų vadovautis šia prigimtinė kiekvieno vaiko teise ir ja naudotis kaip įkvėpimu, nes, savaime suprantama, kad nusikalstamumas turi labai neigiamą poveikį vaiko vystymuisi. Be to, ši pagrindinė teisė turėtų padėti sukurti politiką, kuri reaguoja į nepilnamečių nusikalstamumą taip, kad būtų remiamas vaiko

vystymasis. Konvencijos 37 straipsnio a punktas aiškiai draudžia mirties bausmę ir laisvės atėmimą iki gyvos galvos be išlaisvinimo galimybės (žr. 75–77 paragrafus). Laisvės atėmimas turi labai neigiamas pasekmes darniam vaiko vystymuisi ir stipriai kliudo vaikui reintegruoti į visuomenę. Šiuo atžvilgiu 37 straipsnio b punktas aiškiai nurodo, kad laisvės atėmimas, įskaitant areštą, sulaikymą ir įkalinimą, turėtų būti taikomas tik kaip kraštutinė priemonė ir kaip įmanoma trumpesniai laikui, kad vaiko teisė vystytis būtų visiškai gerbiama ir užtikrinta (žr. 78–88 paragrafus).¹

TEISĖ BŪTI IŠKLAUSYTAM (12 STR.)

12. Vaiko teisė laisvai reikšti savo pažiūras visais jį (ją) liečiančiais klausimais turi būti visiškai gerbiama ir įgyvendinama visuose nepilnamečių justicijos proceso etapuose (žr. 43–45 paragrafus). Komitetas pažymi, kad nepilnamečių justicijos sistemoje dalyvaujančių vaikų nuomonės tampa vis stipresne jėga, skatinančia tobulinti ir reformuoti sistemą, taip pat įgyvendinti vaikų teises.

ORUMAS (40 STRAIPSNIO 1 DALIS)

13. Konvencija pateikia pagrindinių elgesio su įstatymus pažeidusiu vaiku principų rinkinį:
- *elgesys, kuris atitinka vaiko orumą ir reikšmingumą.* Šis principas atspindi pagrindinę Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 1 straipsnyje įtvirtintą žmogaus teisę, kad visi žmonės gimsta laisvi ir lygūs savo orumu ir teisėmis. Ši prigimtinei teisei į orumą ir reikšmingumą, kuri aiškiai nurodoma Konvencijos preambulėje, turi būti gerbiama ir saugoma viso proceso, kuriame dalyvauja vaikas, metu, pradedant pirmuoju kontaktu su teisėsaugos agentūromis ir įgyvendinant visas elgesio su vaiku priemones;
  - *elgesys, kuris stiprina vaiko pagarbą kitų asmenų žmogaus teisėms ir laisvėms.* Šis principas atitinka preambulėje nurodytą aplinkybę, kad vaikas turėtų būti auginamas pagal Jungtinių Tautų chartijoje paskelbtas idėjas. Jis taip pat reiškia, kad nepilnamečių justicijos sistemoje elgesys su vaiku ir jo lavinimas turi siekti ugdyti pagarbą žmogaus teisėms ir laisvėms (Konvencijos 29 straipsnio 1 dalies b punktas ir bendrasis komentaras Nr. 1 dėl švietimo tikslų). Akivaizdu, kad šis nepilnamečių justicijos principas reikalauja visiškai gerbti ir įgyvendinti 40 straipsnio 2 dalyje pripažinto teisingo bylos nagrinėjimo garantiją (žr. 40–67 paragrafus). Jeigu pagrindiniai nepilnamečių justicijoje dalyvaujantys asmenys, pvz., policijos pareigūnai, prokurorai, teisėjai ir probacijos pareigūnai, negerbia ir nesaugo šių garantijų, jie negali tikėtis, kad vaikai, matydami tokius blogus pavyzdžius, gerbs kitų asmenų žmogaus teises ir pagrindines laisves;

¹ Pažymima, kad Konvencijoje pripažintos vaikų, iš kurių atimta laisvė, teisės, taikomos įstatymus pažeidusiems vaikams ir vaikams, kurie yra atsidūrę institucijose dėl globos, apsaugos ar gydymo, įskaitant psichinės sveikatos, lavinimo, gydymo nuo priklausomybės narkotikams, vaiko apsaugos ar imigracijos institucijose.

- *elgesys, kuris atsižvelgia į vaiko amžių, skatina jo (jos) reintegraciją ir naudingą vaidmenį visuomenėje. Šis principas turi būti taikomas, jo laikomasi ir gerbiamas viso proceso, kuriame dalyvauja vaikas, metu, pradedant pirmuoju kontaktu su teisėsaugos agentūromis ir įgyvendinant visas elgesio su vaiku priemones. Pagal šį principą visi nepilnamečių justicijos administravimo sistemoje dalyvaujantys specialistai turėtų išmanyti apie vaiko vystymąsi, vaiko augimo dinamiką ir tęstinumą, kas tinka jų gerovei ir paplitusias smurto prieš vaikus formas;*
- *pagarba vaiko orumui reikalauja, kad bet kokios formos smurtas prieš įstatymus pažeidusius vaikus būtų uždraustas ir vengiamas. Komitetui pateiktos ataskaitos rodo, kad smurtas vykdomas visuose nepilnamečių justicijos sistemos etapuose (pirmojo susidūrimo su policija metu, ikiteisminio sulaikymo metu, buvimo gydymo ar kitose įstaigose, skirtose vaikams, kuriems buvo paskirta laisvės atėmimo bausmė, metu). Komitetas ragina valstybes dalyves imtis veiksmingų priemonių, siekiant išvengti tokio smurto ir užtikrinti, kad kaltininkai būtų patraukti baudžiamojon atsakomybėn, taip pat tinkamai atsižvelgti į 2006 m. spalio mėn. įvykusiose Generalinėje Asamblėjoje pristatytame Jungtinių Tautų tyrime apie smurtą prieš vaikus pateiktas rekomendacijas (A/61/299).*

14. Komitetas pripažįsta, kad visuomenės saugumo išsaugojimas yra teisėtas teisingumo sistemos tikslas. Tačiau laikomasi nuomonės, kad šis tikslas gali būti pasiektas visiškai gerbiant ir įgyvendinant pagrindinius bendruosius nepilnamečių justicijos principus, kaip tai nurodyta Konvencijoje.

IV. NEPILNAMEČIŲ JUSTICIJA – PAGRINDINIAI VISAPUSIŠKOS POLITIKOS ELEMENTAI

15. Visapusiška nepilnamečių justicijos politika turi apimti šiuos pagrindinius elementus – nepilnamečių nusikalstamumo prevenciją, intervencijas be teisminių procedūrų ir intervencijas teisminių procedūrų kontekste, minimalų baudžiamosios atsakomybės amžių ir amžiaus ribas nepilnamečių justicijoje; teisingo bylos nagrinėjimo garantijas ir laisvės atėmimą, įskaitant ikiteisminį sulaikymą ir įkalinimą.

A. NEPILNAMEČIŲ NUSIKALSTAMUMO PREVENCIJA

16. Vienas pagrindinių Konvencijos įgyvendinimo tikslų – skatinti visišką, darnų vaiko asmenybės, talentų, protinių ir fizinių gebėjimų vystymąsi (preambulė, 6 ir 29 straipsniai). Vaikas turėtų būti pasirengęs gyventi individualų ir atsakingą gyvenimą laisvoje visuomenėje (preambulė ir 29 straipsnis), kurioje gali atlikti naudingą vaidmenį, gerbdamas žmogaus teises ir pagrindines laisves (29 ir 40 straipsniai). Šiuo atžvilgiu tėvai turi pareigą tinkamai pagal didėjančius gebėjimus vaiką pakreipti ir, jam naudojantis šia Konvencija pripažintomis teisėmis, vadovauti. Pagal šias ir kitas Konvencijos nuostatas vaiko augimas tokiomis aplinkybėmis, kurios gali sukelti didesnę arba rimtą pavojų įsitraukti į nusikalstamas veiklas, neatitinka vaiko interesų. Būtina imtis įvairių priemonių, siekiant visiškai ir vienodai įgyvendinti teises turėti tinkamas gyvenimo sąlygas (27 str.), gauti galimybę naudotis tobuliausiomis sveikatos sistemos paslaugomis (24 str.), įgyti

išsilavinimą (28 ir 29 str.), būti apsaugotam nuo visų formų fizinio ar psichinio smurto, sužalojimo ar prievartos (19 str.) ir ekonominio ar seksualinio išnaudojimo (32 ir 34 str.) ir pasinaudoti kitomis tinkamomis vaikų globos ar apsaugos paslaugomis.

17. Kaip minėta aukščiau, nepilnamečių justicijos politika be nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos priemonių rinkinio turi didelių trūkumų. Valstybės dalyvės turėtų visiškai integruoti 1990 m. gruodžio 14 d. Generalinės Asamblėjos rezoliucija 45/112 priimtas Jungtinių Tautų nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos gaires (Rijado gaires) į savo visapusišką nacionalinę nepilnamečių justicijos politiką.
18. Komitetas visiškai palaiko Rijado gaires ir sutinka, kad didžiausią dėmesį būtina skirti prevencijos politikai, kuri sudaro sąlygas sėkmingai visų vaikų socializacijai ir integracijai, ypač šeimoje, bendruomenėje, bendraamžių grupėse, mokyklose, profesinio mokymo įstaigose ir darbo rinkoje, taip pat savanoriškose organizacijose. Tai reiškia, be viso kito, kad prevencijos programos turėtų orientotis į paramą ypač pažeidžiamoms šeimoms, mokyklų dalyvavimą, ugdant pagrindines vertybes (įskaitant informaciją apie vaikų ir tėvų teises ir pareigas pagal įstatymus), specialią globą ir dėmesį su pavojais susiduriantiems jauniems asmenims. Šiuo atžvilgiu būtina skirti ypatingą dėmesį vaikams, kurie nebaigia mokyklos ar neįgyja išsilavinimo dėl kitų priežasčių. Rekomenduojama teikti bendraamžių grupių paramą ir aktyviai įtraukti tėvus. Valstybės dalyvės privalo sukurti bendruomenines paslaugas ir programas, kurios reaguotų į specialius vaikų poreikius, problemas, rūpesčius ir interesus, ypač vaikų, kurie pakartotinai pažeidžia įstatymus, taip pat tinkamai konsultuoti ir pakreipti tokių vaikų šeimas.
19. Konvencijos 18 ir 27 straipsniai patvirtina tėvų atsakomybės dėl vaiko auginimo svarbą, tačiau tuo pačiu metu pagal Konvenciją valstybės dalyvės privalo tėvams (ar kitiems globėjams) suteikti reikiamą pagalbą, atliekant tėvų pareigas. Pagalbos priemonės neturėtų orientotis vien tik į neigiamų situacijų prevenciją, bet ir į socialinio tėvų potencialo didinimą. Galima rasti daug informacijos apie prevencijos priemones namuose ir šeimoje, pavyzdžiui, tėvų mokymą, programas, skirtas stiprinti tėvų ir vaikų bendravimą, ir apsilankymų namuose programas, kurios gali būti pradėtos labai ankstyvame amžiuje. Be to, ankstyvas ugdymas yra susijęs su mažesniu smurto ir nusikalstamumo lygiu ateityje. Bendruomenės lygmenyje programos, tokios kaip su rizika susieta prevencijos strategija „Bendruomenės, kurioms rūpi“ (angl. *Communities that Care, CTC*), pademonstravo teigiamus rezultatus.
20. Valstybės dalyvės turėtų visiškai skatinti ir remti vaikų dalyvavimą pagal Konvencijos 12 straipsnį, taip pat tėvų, bendruomenės lyderių ir kitų pagrindinių veikėjų (pvz., NVO, probacijos tarnybų atstovų ir socialinių darbuotojų) dalyvavimą, kuriant ir įgyvendinant prevencijos programas. Tokio dalyvavimo kokybė yra pagrindinis tokių programų sėkmės veiksnys.
21. Komitetas rekomenduoja valstybėms dalyvėms siekti Tarpžinybinės nepilnamečių justicijos grupės paramos ir patarimų, įgyvendinant pastangas sukurti veiksmingas prevencijos programas.

B. INTERVENCIJOS / NUKREIPIMAS (TAIP PAT ŽR. E DALĮ)

22. Valstybinės institucijos gali naudoti dviejų rūšių intervencijas, spręsdamos vaikų, kurie yra įtariami, apkaltinti ar pripažinti kaltais dėl baudžiamųjų įstatymų pažeidimų, klausimą – priemonės be teisminių procedūrų ir priemonės, kai bylos nagrinėjamos teismine

tvarka. Komitetas primena valstybėms dalyvėms, kad būtina skirti ypatingą dėmesį ir užtikrinti, kad vaiko žmogaus teisės ir teisinės apsaugos priemonės būtų visiškai gerbiamos ir saugomos.

23. Įstatymus pažeidę vaikai, įskaitant nepilnamečius recidyvistus, turi teisę, kad su jais būtų elgiamasi, stengiantis skatinti jų reintegraciją ir galimybę atlikti naudingą vaidmenį visuomenėje (Konvencijos 40 straipsnio 1 dalis). Vaiko areštas, sulaikymas ar įkalinimas gali būti naudojami tik kaip kraštutinė priemonė (37 straipsnio b punktas). Todėl būtina sukurti ir įgyvendinti įvairias priemones, kurios sudarytų visapusiškos nepilnamečių justicijos politikos dalį, siekiant užtikrinti, kad su vaikais būtų elgiamasi, atsižvelgiant į jų gerovę, taip pat į jų aplinkybes ir įvykdyto nusizengimo pobūdį. Tokios priemonės turėtų apimti globą, pakreipimą ir priežiūrą, konsultavimą, probaciją, globą šeimos aplinkoje, švietimo ir mokymo programas ir kitas institucinės globos alternatyvas (40 straipsnio 4 dalis).

Neteisminės intervencijos

24. Vadovaudamosi Konvencijos 40 straipsnio 3 dalimi, valstybės dalyvės privalo skatinti priemones, susijusias su vaikais, kurie yra įtariami, apkaltinti ar pripažinti kaltais dėl baudžiamųjų įstatymų pažeidimo, netaikydamos teismo nagrinėjimo, kai tai įmanoma ir pageidaujama. Atsižvelgiant į tai, kad dauguma nepilnamečių nusikaltėlių įvykdo nesunkius nusikaltimus, įvairios priemonės, kurios apima pašalinimą iš baudžiamojo / nepilnamečių justicijos proceso ir naudoja alternatyvias (socialine) paslaugas (t. y. nukreipimą), turėtų būti nusistovėjusi praktika, naudojama daugeliu atvejų.
25. Komiteto nuomone, valstybių dalyvių įsipareigojimas skatinti priemones, kad įstatymus pažeidusiems vaikams nebūtų taikomas teisminis nagrinėjimas, yra taikomas, bet neapsiriboja ir tais vaikais, kurie įvykdo smulkius nusikaltimus, tokius kaip vagystės iš parduotuvių ar kitus nusikaltimus nuosavybei, kai padaroma ribota žala, ir pirmą kartą nusikaltusiais nepilnamečiais nusikaltėliais. Daugelio šalių statistiniai duomenys rodo, kad didžioji dalis (dažnai dauguma) vaikų padarytų nusikaltimų patenka į šias kategorijas. Todėl tokių bylų nagrinėjimas neteismine tvarka, netaikant baudžiamosios teisės procedūrų, atitinka Konvencijos 40 straipsnio 1 dalyje numatytus principus. Šis požiūris padeda išvengti ne tik stigmatizacijos, bet taip pat demonstruoja puikius rezultatus vaikams ir atitinka visuomenės saugumo interesą, be to, yra labiau ekonomiškai.
26. Valstybės dalyvės turėtų imtis priemonių, skirtų spręsti įstatymus pažeidusių vaikų klausimą be teismo nagrinėjimo. Tokios priemonės turi sudaryti neatsiejamą nepilnamečių justicijos sistemos dalį ir užtikrinti, kad vaikų žmogaus teisės ir teisinės apsaugos priemonės būtų visiškai gerbiamos ir saugomos (40 straipsnio 3 dalies b punktas).
27. Valstybėms dalyvėms paliekama teisė savo nuožiūra priimti sprendimą dėl priemonių, susijusių su įstatymus pažeidusiais vaikais, kad tokiems vaikams nebūtų taikomas teisminis nagrinėjimas, pobūdžio ir turinio ir imtis reikiamų teisinių ir kitų jų įgyvendinimo priemonių. Nepaisant to, remiantis kai kurių valstybių dalyvių ataskaitose pateikta informacija, akivaizdu, kad buvo sukurtos įvairios bendruomeninės programos, tokios kaip visuomenei naudingas darbas, socialinių darbuotojų ar probacijos pareigūnų vykdoma priežiūra ar vadovavimas, šeimos konferencijos ar kitos atkuriamojo teisingumo formos, įskaitant restituciją ir kompensacijas aukoms. Kitos valstybės dalyvės turėtų pasinaudoti šia patirtimi. Kalbėdamas apie visišką pagarbą žmogaus teisėms ir teisinėms apsaugos

priemonėms, Komitetas atkreipia dėmesį į susijusias Konvencijos 40 straipsnio dalis ir pabrėžia šiuos aspektus:

- nukreipimas (t. y. priemonės, tiesiogiai susijusios su vaikais, kurie laikomi pažeidusiais baudžiamuosius įstatymus, kaltinami arba pripažįstami kaltais dėl jų pažeidimo, siekiant kad tokiems vaikams nebūtų taikomas teisminis nagrinėjimas) turėtų būti naudojamas tik tada, kai egzistuoja įtikinami įrodymai, kad vaikas įvykdė įtariamą nusikaltimą, jis (ji) laisvai ir savanoriškai prisiima atsakomybę ir prisipažino, nenaudojant jokio bauginimo ar spaudimo, ir galiausiai, kad prisipažinimas nebus naudojamas prieš vaiką kituose teisiniuose procesuose;
- vaikas privalo laisvai ir savanoriškai duoti raštišką sutikimą dėl nukreipimo. Toks sutikimas turi remtis atitinkama konkrečia informacija apie priemonės pobūdį, turinį ir trukmę, taip pat atsisakymo bendradarbiauti, vykdyti ir užbaigti priemonę pasekmes. Siekdamas stiprinti tėvų įsitraukimą, valstybės dalyvės taip pat turėtų apsvastyti galimybę reikalauti tėvų sutikimo, ypač tais atvejais, kai vaikas yra jaunesnis nei 16-os metų amžiaus;
- įstatymuose turi būti numatytos specialios nuostatos, kurios nurodytų, kuriais atvejais nukreipimas yra galimas, taip pat būtina reguliuoti ir įvertinti policijos, prokurorų ir (arba) kitų agentūrų įgaliojimus priimti sprendimus šiuo atžvilgiu, ypač siekiant apsaugoti vaiką nuo diskriminacijos;
- vaikas turi gauti galimybę pasinaudoti teisine ar kokia kita tinkama pagalba dėl kompetentingos institucijos pasiūlyto nukreipimo tinkamumo ir poreikio, taip pat dėl priemonės peržiūros galimybės;
- jeigu vaikais įvykdo nukreipimą, byla turi būti galutinai užbaigta. Nors konfidencialūs įrašai apie nukreipimą gali būti saugomi administraciniais ir peržiūros tikslais, jie neturėtų būti laikomi informacija apie teistumą, o vaikas, kuriam buvo taikoma nukreipimo priemonė, neturėtų būti suvokiamas, kaip teistas asmuo. Jeigu toks įvykis yra registruojamas, galimybė gauti tokią informaciją turėtų būti suteikiama tik gavus išskirtinį leidimą ir tik ribotą laiko tarpą, pvz., ne ilgiau kaip vienerius metus kompetentingoms institucijoms, turinčioms leidimą dirbti su įstatymus pažeidžiančiais vaikais.

Intervencijos teismo nagrinėjimo kontekste

28. Kai kompetentinga institucija (dažniausiai prokuratūra) inicijuoja teisminį procesą, turi būti taikomas sąžiningo ir teisingo bylos nagrinėjimo principas (žr. D dalį). Tuo pačiu metu nepilnamečių justicijos sistema turėtų suteikti daugybę galimybių įstatymus pažeidusių vaikų atžvilgiu, taikant socialines ir (arba) švietimo priemones, ir griežtai apriboti ir naudoti laisvės atėmimą, ypač sulaikymą iki teismo, tik kaip kraštutinę priemonę. Parengiamojo teismo proceso etapo metu laisvės atėmimas turi būti naudojamas tik kaip kraštutinė priemonė kuo trumpesniai laikui (37 straipsnio b punktas). Tai reiškia, kad valstybės dalyvės turėtų įsteigti gerai parengtą probacijos tarnybą, kuri galėtų visiškai ir veiksmingai naudoti priemones, tokias kaip nurodymus dėl vadovavimo ir priežiūros, probaciją, bendruomeninę stebėseną ar dienos centrus, kuriose reikėtų prisiregistruoti, taip pat galimybę sulaikytus asmenis paleisti į laisvę anksčiau.

29. Komitetas primena valstybėms dalyvėms, kad vadovaujantis Konvencijos 40 straipsnio 1 dalimi, reintegracija reiškia, kad negalima imtis jokių veiksmų, kurie trukdytų vaikui visiškai dalyvauti savo bendruomenėje, pvz., vaikai negali būti stigmatizuojami, socialiai izoliuojami, taip pat negalima sleisti neigiamos informacijos apie vaiką. Siekiant su įstatymus pažeidusiu vaiku elgtis taip, kad būtų skatinama jo (jos) reintegracija, visi veiksmai turi remti vaiką, kad jis taptų visateisis, naudingas savo visuomenės narys.

C. AMŽIUS IR ĮSTATYMUS PAŽEIDŽIANTYS VAIKAI

Minimali baudžiamosios atsakomybės amžiaus riba

30. Valstybių dalyvių pateiktos ataskaitos parodo, kad baudžiamosios atsakomybės amžius valstybėse skiriasi. Kai kuriose toks amžius prasideda vos nuo 7–8 metų amžiaus, kitose – nuo pagirtinai didelio 14-os ar 16-os metų amžiaus. Kai kurios valstybės dalyvės naudoja du skirtingus minimalius baudžiamosios atsakomybės amžius. Vaikai, kurie įstatymo pažeidimo metu yra sulaukę minimalaus baudžiamosios atsakomybės amžiaus arba yra vyresni, tačiau yra jaunesni nei viršutinė baudžiamosios atsakomybės amžiaus riba, gali būti patraukti baudžiamojon atsakomybėn, jeigu šiuo atžvilgiu yra pakankamai subrendę. Teismas / teisėjas įvertina šį brandumą, dažnai nedalyvaujant psichologui ekspertui, todėl, sunkių nusikaltimų atveju, naudojama apatinė minimalaus amžiaus riba. Dviejų minimalių amžių sistema dažnai yra ne tik paini, bet ir stipriai priklauso nuo teismo / teisėjo, todėl gali tapti diskriminacinių praktikų priežastimi. Atsižvelgdamas į įvairių minimalų baudžiamosios atsakomybės amžių, Komitetas laikosi nuomonės, kad valstybės dalyvės turėtų gauti aiškias gaires ir rekomendacijas dėl minimalaus baudžiamosios atsakomybės amžiaus.
31. Pagal Konvencijos 40 straipsnio 3 dalį, valstybės dalyvės privalo, be viso kito, nustatyti minimalų amžių, kurio nesulaukę vaikai laikomi negalinčiais pažeisti baudžiamųjų įstatymų. Tačiau straipsnyje nėra nurodytas konkretus minimalus amžius. Komitetas šią nuostatą supranta kaip valstybių dalyvių įsipareigojimą nustatyti minimalų baudžiamosios atsakomybės amžių (MBAA). Minimalus amžius reiškia, kad:
- vaikai, kurie įvykdo nusikaltimą, nesulaukę minimalaus amžiaus, negali būti patraukti atsakomybėn pagal baudžiamąją teisę. Net (labai) maži vaikai gali pažeisti baudžiamuosius įstatymus, tačiau, jei jie įvykdo nusikaltimą nesulaukę MBAA, laikomasi neginčijamos prielaidos, kad jie negali būti oficialiai apkaltinti ir atsakyti pagal baudžiamosios teisės procedūras. Jei reikia, šių vaikų atžvilgiu galima imtis specialių priemonių, kurios atitinka jų interesus;
  - vaikai, kurie nusikaltimo įvykdymo metu (arba baudžiamosios teisės pažeidimo metu) yra sulaukę MBAA arba yra vyresni, tačiau yra jaunesni nei 18-os metų amžiaus (žr. 35–38 paragrafus), gali būti oficialiai apkaltinti ir jiems gali būti taikomos baudžiamosios teisės procedūros. Tačiau šios procedūros, įskaitant galutinį rezultatą, turi visiškai atitikti Konvencijos principus ir nuostatas kaip tai išdėstyta šiame bendrajame komentare.
32. Pekino taisyklių 4 taisyklė rekomenduoja, kad žemiausia MBAA riba nebūtų nustatoma nuo pernelyg jauno amžiaus, atsižvelgiant į emocinės, protinės ir intelektualinės brandos faktus. Vadovaudamasis šia taisykle, Komitetas rekomenduoja valstybėms dalyvėms nenustatyti pernelyg žemos MBAA ribos ir padidinti jau nustatytą žemą MBAA ribą iki

tarptautiniu mastu priimtino lygio. Atsižvelgiant į šias rekomendacijas, galima daryti išvadą, kad Komiteto nuomone, minimalus baudžiamosios atsakomybės amžius, neviršijantis 12-os metų amžius, yra nepriimtinas tarptautiniu mastu. Valstybės dalyvės raginamos padidinti žemesniąją MBAA ribą iki 12-os metų amžiaus kaip absoliutų minimalų amžių ir toliau ją didinti iki vyresnio amžiaus.

33. Tuo pačiu metu Komitetas ragina valstybes dalyves nemažinti savo MBAA iki 12-os metų amžiaus. Didesnė MBAA riba, pavyzdžiui, nuo 14-os ar 16-os metų amžiaus, prisideda prie nepilnamečių justicijos sistemos, kuri pagal Konvencijos 40 straipsnio 3 dalies b punktą yra susijusi su įstatymus pažeidusiais vaikais, netaikant teismo nagrinėjimo, jeigu vaiko žmogaus teisės ir teisinės apsaugos priemonės yra visiškai gerbiamos. Šiuo atžvilgiu valstybės dalyvės savo ataskaitose turėtų išsamiai informuoti Komitetą, kaip vaikai, nesulaukę įstatymuose nustatyto MBAA, yra traktuojami, kai jie pripažįstami, įtariamai ar apkaltinti dėl baudžiamosios teisės pažeidimo, ir kokios teisinės apsaugos priemonės yra taikomos, siekiant užtikrinti, kad elgesys su tokiais vaikais būtų toks pat sąžiningas ir teisingas kaip ir su vaikais, sulaukusiais MBAA arba vyresniais.
34. Komitetas reiškia susirūpinimą dėl praktikos, pagal kurią taikomos MBAA išlygos, leidžiančios taikyti žemesnę minimalaus baudžiamosios atsakomybės amžiaus ribą tais atvejais, kai vaikas yra kaltinamas įvykdęs sunkų nusikaltimą arba vaikas yra laikomas pakankamai subrendęs, kad būtų patrauktas baudžiamojon atsakomybėn. Komitetas primygtinai rekomenduoja valstybėms dalyvėms nustatyti MBAA ribą, kuri išimties tvarka neleidžia taikyti žemesnės minimalaus amžiaus ribos.
35. Jeigu nėra amžiaus įrodymų ir neįmanoma nustatyti, ar vaikas sulaukė MBAA arba yra vyresnis, vaikas negali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn (žr. 39 paragrafą).

Viršutinė amžiaus riba nepilnamečių justicijoje

36. Komitetas taip pat atkreipia valstybių dalyvių dėmesį į viršutinę amžiaus ribą, susijusią su taisyklių taikymu nepilnamečių justicijoje. Šios specialios taisyklės, susijusios su specialiomis procedūrinėmis taisyklėmis ir nukreipimo ir specialių priemonių taisyklėmis, turėtų būti taikomos nuo šalyje nustatyto MBAA visiems vaikams, kurie nusikaltimo (arba pagal baudžiamąją teisę baudžiamo veiksmo) įvykdymo metu buvo jaunesni nei 18-os metų amžiaus.
37. Komitetas primena valstybėms dalyvėms, kad jos pripažįsta kiekvieno vaiko, įtariamo pažeidus baudžiamuosius įstatymus, kaltinamo arba pripažįstamo kaltu dėl jų pažeidimo, teisę, kad su juo būtų elgiamasi pagal Konvencijos 40 straipsnio nuostatas. Tai reiškia, kad kiekvienas jaunesnis nei 18-os metų amžiaus asmuo, įtariamasis padaręs nusikaltimą, tokio nusikaltimo įvykdymo metu turi būti traktuojamas pagal nepilnamečių justicijos taisykles.
38. Todėl Komitetas rekomenduoja, kad tos valstybės dalyvės, kurios riboja savo nepilnamečių justicijos taisyklių taikymą vaikams, kurie yra jaunesni nei 16-os metų amžiaus (ar taiko žemesnę ribą), arba išimties tvarka leidžia 16-os ar 17-os metų amžiaus vaikus laikyti suaugusiais nusikaltėliais, pakeistų savo įstatymus ir jų nepilnamečių justicijos taisyklės būtų visiškai taikomos visiems jaunesniems nei 18-os metų amžiaus asmenims be jokios diskriminacijos. Komitetas vertina, kad kai kurios valstybės dalyvės nepilnamečių justicijos taisykles ir reglamentus taiko 18-os metų amžiaus ar vyresniems asmenims (dažnai iki 21-ų metų amžiaus) kaip bendrąją taisyklę ar išimties tvarka.

39. Galiausiai Komitetas akcentuoja faktą, kad labai svarbu visiškai įgyvendinti Konvencijos 7 straipsnį, pagal kurį, be viso kito, vaikas turi būti įregistruojamas tuoj po gimimo, siekiant vienaip ar kitaip nustatyti amžiaus ribas. Tai taikoma visoms valstybėms dalyvėms. Vaikas, kurio gimimo data negali būti įrodyta, yra labai pažeidžiamas dėl visų formų prievartos ir neteisybės, susijusios su šeima, veikla, švietimu ir darbu, ypač nepilnamečių justicijos sistemoje. Kiekvienas vaikas turi gauti nemokamą gimimo liudijimą, kai jis (ji) privalo įrodyti savo amžių. Jeigu nėra įrodymų dėl amžiaus, vaikas turi teisę pasinaudoti galimybe atlikti patikimą medicininę apžiūrą ar socialinį vertinimą, kuris gali padėti nustatyti jo (jos) amžių, o neaiškių įrodymų atveju, vaikas turi teisę, kad abejonės būtų laikomos naudingomis vaikui.

D. TEISINGO BYLOS NAGRINĖJIMO GARANTIJA

40. Konvencijos 40 straipsnio 2 dalyje pateikiamas svarbus teisių ir garantijų, kurios turi užtikrinti kiekvieno vaiko, įtariamo pažeidus baudžiamuosius įstatymus, kaltinamo arba pripažįstamo kaltu dėl jų pažeidimo, teisę dėl teisingo elgesio ir bylos nagrinėjimo, sąrašas. Dauguma šių garantijų yra pateikiamos ir Tarptautiniame pilietinių ir politinių teisių pakte (TPPTP), kurias Žmogaus teisių komitetas išnagrinėjo ir pakomentavo savo bendrajame komentare Nr. 13 (1984) dėl teisingumo vykdymo. Šiuo metu šis komentaras yra peržiūrimas. Tačiau šių garantijų vaikui įgyvendinimas turi tam tikrų specifinių aspektų, kurie bus pateikti šioje dalyje. Prieš tai darymas, Komitetas pageidauja pabrėžti, kad pagrindinė šių teisių ar garantijų tinkamo ir veiksmingo įgyvendinimo sąlyga yra nepilnamečių justicijos administravimo sistemoje dalyvaujančių asmenų kvalifikacija. Specialistų, tokių kaip policijos pareigūnai, prokurorai, teisėti ar kiti vaiko atstovai, teisėjai, probacijos pareigūnai, socialiniai darbuotojai ir kiti, mokymas yra labai svarbus ir turėtų būti sistemingas ir nuolat vykdomas. Šie specialistai turėtų išmanyti apie vaiko, ypač paauglio, fizinį, psichologinį, protinį ir socialinį vystymąsi, taip pat specialius labiausiai pažeidžiamų vaikų (pvz., neįgalių vaikų, perkeltų vaikų, gatvės vaikų, pabėgėlių ir prieglobsčio prašančių vaikų, rasinės, etninės, religinės, kalbinės ar kitos mažumos grupėms priklausančių vaikų) poreikius (žr. 6–9 paragrafus). Kadangi mergaitės nepilnamečių justicijos sistemoje gali būti lengvai nepastebėtos, nes atstovauja mažą grupę, būtina atkreipti ypatingą dėmesį į specialius mergaičių poreikius, pvz., susijusius su anksčiau patirta prievarta ir specialiais sveikatos poreikiais. Specialistai ir darbuotojai visomis aplinkybėmis turėtų elgtis taip, kad jų elgesys atitiktų vaiko orumą ir vertę, stiprintų vaiko pagarbą kitų asmenų žmogaus teisėms ir pagrindinėms laisvėms ir skatintų vaiko reintegraciją ir naudingą jo (jos) vaidmenį visuomenėje (40 straipsnio 1 dalis). Visos 40 straipsnio 2 dalyje pripažintos garantijos, kurios bus nagrinėjamos toliau, yra minimalūs standartai, kurie reiškia, kad valstybės dalyvės gali ir turėtų pabandyti nustatyti ir laikytis aukštesnių standartų, t. y., teisinės pagalbos ir vaiko ir (arba) jo (jos) tėvų dalyvavimo teisiniame procese srityse.

Nepilnamečių justicija regresio tvarka (40 straipsnio 2 dalies a punktas)

41. Konvencijos 40 straipsnio 2 dalies a punktas dar kartą patvirtina, kad taisyklė, jog niekas negali būti laikomas kaltu padaręs baudžiamąjį nusikaltimą dėl veikimo ar neveikimo, kuris pagal jo padarymo metu galiojusius nacionalinius įstatymus arba tarptautinę teisę nebuvo laikomas baudžiamuoju nusikaltimu, taip pat galioja ir vaikams (taip pat žr. TPPTP 15 straipsnį). Tai reiškia, kad nė vienas vaikas negali būti apkaltintas ar nuteistas pagal baudžiamuosius įstatymus dėl veikimo ar neveikimo, kuris pagal jo padarymo metu galiojusius nacionalinius įstatymus arba tarptautinę teisę nebuvo laikomas

baudžiamuoju nusikaltimu. Atsižvelgdamas į tai, kad dauguma valstybių dalyvių nesenai sustiprino ir (arba) išplėtė savo baudžiamųjų įstatymų nuostatas, siekdamos išvengti arba kovoti su terorizmu, Komitetas rekomenduota valstybėms dalyvėms užtikrinti, kad šie pakeitimai netaptų regreso tvarka taikomo ir nenumatyto vaikų baudimo priežastimi. Komitetas taip pat norėtų valstybėms dalyvėms priminti, kad taisyklė, pagal kurią negali būti skiriama sunkesnė bausmė negu ta, kuri buvo taikoma baudžiamąjį nusikaltimo padarymo metu kaip tai numatyta TPPTP 15 straipsnyje, atitinka Konvencijos 41 straipsnį ir turi būti taikoma visiems TPPTP valstybių dalyvių vaikams. Nė vienam vaikui nebus paskirta sunkesnė bausmė negu ta, kuri buvo taikoma baudžiamąjį įstatymo pažeidimo padarymo metu. Tačiau, jeigu įstatymo ar teisės akto pakeitimas numato lengvesnę bausmę, vaikas turėtų gauti galimybę pasinaudoti šiuo pakeitimu.

Nekaltumo prezumpcija (40 straipsnio 2 dalies b punkto i papunktis)

42. Nekaltumo prezumpcija yra labai svarbi, siekiant apsaugoti įstatymus pažeidusių vaikų žmogaus teises. Ji reiškia, kad pareiga įrodyti vaikui pareikštą (-us) kaltinimą (-us) tenka prokuratūrai. Vaikas, kuris yra įtariamas ar apkaltintas pažeidęs baudžiamąją teisę, turi teisę pasinaudoti nekaltumo prezumpcija ir gali būti pripažintas kaltu, jeigu kaltinimai buvo įrodyti be pagrįstos abejonės. Vaikas turi teisę, kad su juo būtų elgiamasi, vadovaujantis šia prezumpcija, o visos valdžios institucijos ar kiti susiję asmenys turi susilaikyti nuo išankstinės nuomonės apie teismo proceso rezultatą. Valstybės dalyvės turėtų teikti informaciją apie vaiko vystymąsi, siekdamos užtikrinti, kad ši nekaltumo prezumpcija būtų gerbiama praktikoje. Vaikas, kuris nesupranta proceso dėl savo nebrandumo, baimės ar kitų priežasčių, gali elgtis įtartinais, tačiau valdžios organai negali laikytis prielaidos, kad vaikas yra kaltas, neturėdami kaltės įrodymų be pagrįstos abejonės.

Teisė būti išklaustytam (12 str.)

43. Konvencijos 12 straipsnis reikalauja, kad vaikui būtų suteikta galimybė būti išklaustytam bet kokio vaiką liečiančio teismo ar administracinio nagrinėjimo metu tiesiogiai arba per atstovą ar atitinkamą organą nacionalinių įstatymų nustatyta tvarka.
44. Akivaizdu, kad vaiko, įtariamo pažeidus baudžiamuosius įstatymus, kaltinamo arba pripažįstamo kaltu dėl jų pažeidimo, teisė būti išgirstam yra labai svarbi teisingo bylos nagrinėjimo atžvilgiu. Taip pat akivaizdu, kad vaikas turi teisę būti išklaustytas tiesiogiai, o ne tik per atstovą ar atitinkamą organą, jeigu tai atitinka jo (jos) interesus. Būtina visiškai laikytis šios teisės visuose proceso etapuose, pradedant ikiteisminiu etapu, kai vaikas turi teisę neduoti parodymų, taip pat būti išklaustytam policijos, prokuroro ir tyrime dalyvaujančio teisėjo. Tačiau ši teisė taikoma ir sprendimo priėmimo etape, ir įgyvendinant skirtas priemones. Kitaip tariant, vaikas turi gauti galimybę laisvai išreikšti savo pažiūras ir toms pažiūroms turi būti skirta daug dėmesio, atsižvelgiant į vaiko amžių ir brandumą (12 straipsnio 1 dalis), viso nepilnamečių justicijos proceso metu. Todėl, siekiant, kad vaikas veiksmingai dalyvautų teisiniame procese, jis (ji) turi būti informuotas ne tik apie kaltinimus (žr. 47–48 paragrafus), bet ir apie nepilnamečių justicijos procesą ir galimas priemones.
45. Vaikas turėtų gauti galimybę išreikšti savo pažiūras dėl (alternatyvių) priemonių, kurios gali būti paskirtos, o specialiems vaiko pageidavimams arba preferencijoms šiuo atžvilgiu turi būti skiriama daug dėmesio. Tvirtinimai, kad vaikui gali būti taikoma baudžiamoji atsakomybė, reiškia, kad jis (ji) turėtų būti kompetentingas (-a) ir pajėgus (-i) veiksmingai dalyvauti

sprendimuose dėl tinkamiausio atsako į kaltinimus dėl baudžiamosios teisės pažeidimo (žr. 46 paragrafą). Savaime suprantama, kad dalyvaujantys teisėjai atsako už sprendimų priėmimą. Tačiau, jeigu vaikas laikomas pasyviu objektu, jo (jos) teisės nėra pripažįstamos ir toks traktavimas neprideda prie veiksmingo atsako į vaiko elgesį. Tai taip pat taikoma, įgyvendinant paskirtą (-as) priemonę (-es). Tyrimų rezultatai rodo, kad aktyvus vaiko dalyvavimas įgyvendinimo procese, dauguma atvejų, prisideda prie teigiamų rezultatų.

Teisė veiksmingai dalyvauti bylos nagrinėjime (40 straipsnio 2 dalies b punkto iv papunktis)

46. Siekiant užtikrinti teisingą bylos nagrinėjimą, vaikas, įtariamas pažeidęs baudžiamuosius įstatymus, kaltinamas arba pripažįstamas kaltu dėl jų pažeidimo, turėtų gauti galimybę veiksmingai dalyvauti bylos nagrinėjime, todėl, privalo suprasti kaltinimus ir galimas pasekmes bei baudas, kad būtų galima pakreipti teisinį atstovą, ginčyti liudininkų parodymus, papasakoti apie įvykius, ir priimti tinkamus sprendimus dėl įrodymų, liudijimų ir skirtos (-ų) priemonės (-ių). Pekino taisyklių 14 straipsnis nurodo, kad bylos nagrinėjimas turėtų vykti palankioje aplinkoje, kurioje vaikas galėtų laisvai išreikšti savo pažiūras. Procedūros ir praktikos teismo salėje gali būti keičiamos, atsižvelgiant į vaiko amžių ir brandumą.

Greita ir tiesioginė informacija apie kaltinimą (-us) (40 straipsnio 2 dalies b punkto ii papunktis)

47. Kiekvienas vaikas, įtariamas arba apkaltintas pažeidęs baudžiamuosius įstatymus, turi teisę gauti greitą ir tiesioginę informaciją apie jam (jai) pateiktus kaltinimus. „Greitą ir tiesioginę“ reikia kaip įmanoma greičiau, t. y. po to, kai prokuroras arba teisėjas imasi pradinių procedūrinių veiksmų prieš vaiką. Be to, kai valdžios organai nusprendžia nagrinėti bylą, netaikant teismo nagrinėjimo, vaikas turi būti informuotas apie kaltinimą (-us), kuris (-ie) gali pateisinti tokį požiūrį. Tai – Konvencijos 40 straipsnio 3 dalies b punkto, kuris įtvirtina teisinę apsaugos priemones, dalis. Vaikui pateikiama informacija turi būti parengta vaikui suprantama kalba. Todėl gali susidaryti būtinybė informaciją pateikti užsienio kalba arba „išversti“ oficialius specialius teisinius terminus, naudojamus baudžiamuosiuose / nepilnamečių justicijos procesuose, į vaikui suprantamą kalbą.
48. Dažnai būtina vaikui ne tik įteikti oficialų dokumentą, bet ir pateikti žodinį paaiškinimą. Valdžios organai neturėtų patikėti šios atsakomybės tėvams ar teisėtiems globėjams arba vaikui teisinę ar kitą pagalbą teikiančiam asmeniui. Valdžios organai (pvz., policija, prokuroras, teisėjas) privalo įsitikinti, kad vaikas supranta kiekvieną jam (jai) pateiktą kaltinimą. Komitetas laikosi nuomonės, kad šios informacijos teikimas tėvams ar teisėtiems globėjams neturėtų būti alternatyvi informacijos perdavimo vaikui priemonė. Ir vaikas, ir tėvai ar teisėti globėjai turėtų gauti informaciją taip, kad jie suprastų kaltinimą (-us) ir galimas pasekmes.

Teisinė arba kita tinkama pagalba (40 straipsnio 2 dalies b punkto ii papunktis)

49. Vaikui turi būti garantuota teisinė ar kita tinkama pagalba jo (jos) gynybai parengti ir pristatyti. Konvencija reikalauja, kad vaikui būtų suteikta pagalba, kuri nebūtinai turi būti teisinė, tačiau tokia pagalba turi būti tinkama. Valstybės dalyvės gali nuspręsti, kaip tokia pagalba yra teikiama, tačiau ji turi būti nemokama. Komitetas rekomenduoja valstybėms dalyvėms, kiek tai įmanoma, teikti tinkamo lygio kvalifikuotą teisinę pagalbą, pvz., paskirti

ekspertus advokatus arba teisės specialistus. Galima ir kita tinkama pagalba (pvz., socialiniai darbuotojai), tačiau toks asmuo turi turėti pakankamai žinių ir suprasti teisinius nepilnamečių justicijos proceso aspektus, taip pat mokėti dirbti su įstatymus pažeidusiais vaikais.

50. Pagal TPPTP 14 straipsnio 3 dalies b punkto reikalavimą, vaikas ir jo (jos) gynėjas privalo gauti pakankamai laiko ir galimybių savo gynybai parengti. Raštiškas ir žodinis bendravimas tarp vaiko ir jo (jos) gynėjo turėtų vykti tokiomis sąlygomis, kad tokio bendravimo konfidencialumas būtų gerbiamas pagal Konvencijos 40 straipsnio 2 dalies b punkte numatytas garantijas, ir atsižvelgiant į vaiko teisę būti apsaugotam nuo kišimosi į jo (jos) privatumą ir susirašinėjimo paslaptį (Konvencijos 16 straipsnis). Kai kuriuos valstybės dalyvės priėmė išlygą dėl šios garantijos (40 straipsnio 2 dalies b punkto ii papunktis), laikydamosi prielaidos, kad būtina suteikti teisinę pagalbą, todėl reikia paskirti advokatą. Tokios išlygos turėtų būti atšauktos.

Sprendimų priėmimas be atidėliojimo, dalyvaujant tėvams (40 straipsnio 2 dalies b punkto iii papunktis)

51. Tarptautiniu mastu yra priimtas susitarimas, kad įstatymus pažeidusiam vaikui laiko tarpas nuo nusikaltimo įvykdymo iki galinio atsako į šį veiksma turi būti kiek įmanoma trumpesnis. Kuo ilgesnis laikotarpis, tuo didesnė tikimybė, kad atsakas praras pageidaujama teigiamą, pedagoginį poveikį, o vaikas bus labiau stigmatizuojamas. Šiuo atžvilgiu Komitetas taip pat nurodo Konvencijos 37 straipsnio d punktą, kad vaikas, kuriam atimta laisvė, turi teisę reikalauti, kad būtų priimtas greitas sprendimas dėl jo (jos) veiksmų ir ginčyti laisvės atėmimo teisėtumą. Terminas „greitas“ yra stipresnis nei „be atidėliojimo“ (Konvencijos 40 straipsnio 2 dalies b punkto iii papunktis), o šis yra dar stipresnis nei TPPTP 14 straipsnio 3 dalies c punkte nurodytas terminas „be nepateisinamo delsimo“.
52. Komitetas rekomenduoja valstybėms dalyvėms nustatyti ir įgyvendinti terminus, susijusius su laikotarpiu tarp nusikaltimo įvykdymo ir policijos tyrimo užbaigimo, tarp prokuroro (ar kito kompetentingo organo) sprendimo vaikui pateikti kaltinimus ir galutinio teismo ar kito kompetentingo teisminio organo sprendimo ir nuosprendžio priėmimo. Šie terminai turėtų būti trumpesni nei suaugusiesiems nustatyti terminai. Tačiau tuo pačiu metu sprendimai be atidėliojimo turėtų būti priimami procesuose, kurių metu visiškai gerbiama vaiko žmogaus teisės ir teisinės apsaugos priemonės. Šio sprendimų priėmimo be atidėliojimo proceso metu turi būti užtikrinta teisinė ar kita tinkama pagalba. Tokia pagalba turi būti užtikrinta ne tik bylos nagrinėjimo teisme ar kitoje teisminėje institucijoje metu, bet ir kituose proceso etapuose, pradedant vaiko apklausomis (tardymais) policijoje.
53. Tėvai arba teisėti globėjai taip pat turėtų dalyvauti bylos nagrinėjime, nes jie gali vaikui suteikti bendrąją psichologinę ir emocinę pagalbą. Tėvų dalyvavimas nereiškia, kad tėvai gali įsitraukti į vaiko gynybą ar sprendimų priėmimo procesą. Tačiau teisėjas arba kompetentingas organas gali nuspręsti riboti, suvaržyti arba uždrausti tėvams dalyvauti bylos nagrinėjime, vaiko ar jo (jos) teisinės ar kitos tinkamos pagalbos prašymu, arba, jeigu toks dalyvavimas neatitinka vaiko interesų (Konvencijos 3 straipsnis).
54. Komitetas rekomenduoja valstybėms dalyvėms įstatymais aiškiai numatyti maksimalų galią tėvų arba teisėtų globėjų dalyvavimą su vaiku susijusiame teismo procese. Toks dalyvavimas turi prisidėti prie veiksmingo atsako į vaiko įvykdytą baudžiamosios teisės pažeidimą. Siekiant skatinti tėvų dalyvavimą, tėvai turi būti informuoti apie vaiko sulaikymą kuo greičiau.

55. Komitetas taip pat reiškia apgailėstą dėl kai kuriose šalyse paplitusios tendencijos bausmę už vaikų padarytus nusikaltimus skirti tėvams. Kai kuriais atvejais, civilinė atsakomybė dėl vaikų padarytos žalos gali būti tinkama, ypač kai byla susijusi su mažais vaikais (pvz., jaunesniais nei 16-os metų amžiaus). Tačiau įstatymus pažeidusio vaiko tėvų kriminalizavimas greičiausiai nepadės jiems tapti aktyviais partneriais vaiko socialinės reintegracijos procese.

**Teisė atsisakyti duoti parodymus prieš save
(40 straipsnio 2 dalies b punkto iii papunktis)**

56. Pagal TPPTP 14 straipsnio 3 dalies g punktą Konvencija reikalauja, kad vaikas nebūtų verčiamas duoti parodymų prieš save arba prisipažinti esąs kaltas. Pirmiausia tai reiškia, kad kankinimas, žiaurus, nežmoniškas ar žeminantis elgesys, siekiant išgauti pareiškimą ar prisipažinimą, yra šiurkštus vaiko teisės pažeidimas (Konvencijos 37 straipsnio a punktas) ir yra visiškai nepriimtinas. Toks pareiškimas ar prisipažinimas negali būti laikomas įrodymu (Konvencijos prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą 15 straipsnis).
57. Yra daugybė kitų mažiau agresyvių būdų vaiką priversti arba paskatinti prisipažinti ar duoti parodymus prieš save. Terminas „priverstas“ turėtų būti plačiai aiškinamas ir neapsiriboti fizine jėga ar kitais aiškiais žmogaus teisių pažeidimais. Vaiko amžius, vystymasis, tardymo trukmė, supratimo stoka, nežinomų pasekmių baimė arba siūloma įkalinimo galimybė gali nulemti vaiko prisipažinimą, kuris nėra teisingas. Tai gali būti dar labiau tikėtina, jeigu vaikui duodami pažadai, tokie kaip „Galėsi eiti namo, kai tik pateiksi teisingą pasakojimą“, arba pažadama skirti švelnesnes sankcijas ar paleisti.
58. Apklausiamam vaikui turi būti suteikta galimybė pasinaudoti teisinio ar kito tinkamo atstovo paslaugomis, taip pat reikalauti, kad apklausos metu dalyvautų jo (jos) tėvai. Turi būti atliktas nepriklausomas tardymo metodų patikrinimas, siekiant užtikrinti, kad įrodymai buvo pateikti savanoriškai be jokios prievartos, atsižvelgiant į visas aplinkybes, ir yra patikimi. Teismas arba kita teismo institucija, svarstydamą savanorišką vaiko pareiškimo ar prisipažinimo pobūdį ir patikimumą, privalo atsižvelgti į vaiko amžių, su laikymo ir tardymo trukmę, ar procese dalyvavo teisinis ar kitas patarėjas, tėvai ar nepriklausomi vaiko atstovai. Policijos pareigūnai ir kitos tyrimą atliekančios valdžios institucijos turėtų būti kvalifikuotos, kad galėtų išvengti tardymo metodų ir praktikų, dėl kurių išgaunami priverstiniai arba nepatikimi prisipažinimai ar liudijimai.

Liudytojų dalyvavimas ir apklausa (40 straipsnio 2 dalies b punkto iv papunktis)

59. Konvencijos 40 straipsnio 2 dalies b punkto iv papunktyje numatyta garantija, kad nepilnamečių justicijos vykdymo procese būtina laikytis procesinio šalių lygiateisiškumo principo (t. y. gynybos ir baudžiamojo persekiojimo lygiateisiškumo ir lygiavertiškumo sąlygų). Sąvoka „susipažinti ... savarankiškai arba padedant kitiems“ reiškia tai, kad teisinėje sistemoje egzistuoja skirtumas, ypač tarp kaltinimu paremto ir tyrimu paremto bylos nagrinėjimo. Pastarojo atveju, dažnai atsakovas turi teisę apklausti liudytoją, tačiau retai šia teise pasinaudoja, o liudytojus apklausia advokatas, arba vaikų atveju, kitas atitinkamas organas. Tačiau labai svarbu, kad advokatas arba kitas atstovas informuotų vaiką apie galimybę apklausti liudytojus ir išreikšti savo pažiūras šiuo atžvilgiu, o tokioms pažiūroms būtina skirti daug dėmesio, atsižvelgiant į vaiko amžių ir brandumą (12 straipsnis).

Teisė apskūsti sprendimą (40 straipsnio 2 dalies b punkto v papunktis)

60. Vaikas turi teisę apskūsti sprendimą, pagal kurį buvo pripažintas kaltu dėl prieš jį (ją) pateiktų kaltinimų, ir priemonės, paskirtos dėl tokio kaltu pripažinusio nuosprendžio. Tokią apeliaciją turėtų nagrinėti aukštesnės instancijos, kompetentingas ir nešališkas valdžios organas ar teisminė institucija, t. y. organas, kuris atitinka tuos pačius standartus ir reikalavimus kaip ir pirmiausia byla nagrinėjęs organas. Ši garantija yra panaši į TPPTP 14 straipsnio 5 dalyje įtvirtintą garantiją. Teisė apskūsti sprendimą neapsiriboja sunkiausiais nusikaltimais.
61. Panašu, kad dėl šios priežasties nemažai valstybių dalyvių priėmė šios nuostatos išlygas, siekdamos apriboti vaiko teisę apskūsti sprendimą, kai tai susiję su sunkesniais nusikaltimais ir (arba) įkalinimo bausme. Komitetas primena TPPTP valstybėms dalyvėms, kad panaši nuostata yra pateikta Pakto 14 straipsnio 5 dalyje. Atsižvelgiant į Konvencijos 41 straipsnį, tai reiškia, kad šis straipsnis turėtų numatyti kiekvieno vaiko teisę apskūsti sprendimą. Komitetas rekomenduoja valstybėms dalyvėms panaikinti tokias 40 straipsnio 2 dalies b punkto v papunkčio išlygas.

Nemokama vertėjo pagalba (40 straipsnio 2 dalies b punkto vi papunktis)

62. Jeigu vaikas negali suprasti arba nekalba nepilnamečių justicijos sistemoje vartojama kalba, jis (ji) turi teisę gauti nemokamą vertėjo pagalbą. Tokia pagalba neturėtų apsiriboti vien teismo procesu ir turėtų būti prieinama visuose nepilnamečių justicijos proceso etapuose. Taip pat svarbu, kad vertėjas būtų išmokytas dirbti su vaikais, nes jų gimtosios kalbos vartojimas ir supratimas gali skirtis nuo suaugusiųjų. Žinių ir (arba) patirties trūkumas gali neleisti vaikui visiškai suprasti užduotus klausimus ir trukdyti pasinaudoti teise dėl teisingo bylos nagrinėjimo ir veiksmingo dalyvavimo. Sąlyga, prasidedanti „jei“ („jei vaikas nesupranta vartojamos kalbos arba ja nekalba“), reiškia, kad kitos tautybės ar etninės kilmės vaikui, kuris be savo gimtosios kalbos supranta ir kalba oficialia kalba, nemokama vertėjo pagalba nėra būtina.
63. Komitetas taip pat pageidauja atkreipti valstybių dalyvių dėmesį į vaikus su kalbos sutrikimais ar kitomis negaliomis. Atsižvelgdamas į 40 straipsnio 2 dalies b punkto vi papunkčio nuostatas ir vadovaudamasis 23 straipsnyje numatytais specialiosiomis neįgalių vaikų apsaugos priemonėmis, Komitetas rekomenduoja valstybėms dalyvėms užtikrinti, kad vaikai su kalbos sutrikimais ar kitomis negaliomis gautų tinkamą ir veiksmingą kvalifikuotą specialistų pagalbą, pvz., vertimą į gestų kalbą, kai jie dalyvauja nepilnamečių justicijos procese (taip pat žr. Vaiko teisių komiteto bendrąjį komentarą Nr. 9 dėl neįgalių vaikų teisių).

Visiška pagarba asmeniniam gyvenimui**(16 straipsnis ir 40 straipsnio 2 dalies b punkto vii papunktis)**

64. Vaiko teisė į visišką pagarbą jo (jos) asmeniniam gyvenimui visuose bylos nagrinėjimo etapuose atspindi Konvencijos 16 straipsnyje įtvirtintą teisę būti apsaugotam nuo kišimosi į asmeninį gyvenimą. „Visuose bylos nagrinėjimo etapuose“ apima visą procesą, pradedant pirmuoju kontaktu su teisėsauga (pvz., prašymas pateikti informaciją ir identifikavimas) ir baigiant galutiniu kompetentingos institucijos sprendimu arba taikomos priežiūros, sulaikymo priemonės ar laisvės atėmimo bausmės nutraukimu. Šiuo

konkrečiu atveju, siekiama išvengti žalos, kurią gali sukelti nepagrįstas viešumas ar „eti-kečių klijavimo“ procesas. Negalima skelbti jokios informacijos, kuri gali padėti identifikuoti nepilnametį nusikaltėlį, dėl tokios informacijos stigmatizavimo poveikio ir galimo poveikio jo (jos) galimybei įgyti išsilavinimą, rasti darbą, būstą ar saugumui. Tai reiškia, kad valdžios institucijos turėtų nenoriai teikti spaudos pranešimus, susijusius su vaikų įvykdytais nusikaltimais, ir juos riboti ir skelbti tik išskirtiniais atvejais. Jos privalo imtis priemonių, siekdamas garantuoti, kad spaudos pranešime vaikas nebus identifikuotas. Žurnalistams, kurie pažeidžia įstatymus pažeidusio vaiko teisę į privatumą, turėtų būti skirtos drausminės nuobaudos ir, jei reikia (pvz., recidyvizmo atveju), turi būti taikomos baudžiamosios sankcijos.

65. Siekdamas apsaugoti vaiko privatumą, dauguma valstybių dalyvių taiko taisyklę (kartais gali būti padarytos išimties), kad baudžiamuosius įstatymus pažeidusio vaiko bylos nagrinėjimas arba kiti posėdžiai vyktų už uždarytų durų. Pagal šią taisyklę specialų teismo sprendimą turintys ekspertai arba kiti specialistai gali dalyvauti bylos nagrinėjimo procese. Viešas bylos nagrinėjimas nepilnamečių justicijos sistemoje gali vykti tik tiksliai apibrėžtais atvejais, raštišku teismo sprendimu. Vaikas gali apskusti tokius sprendimus.
66. Komitetas rekomenduoja valstybėms dalyvėms priimti taisyklę, kad įstatymus pažeidusio vaiko bylos nagrinėjimas ir kiti posėdžiai vyktų už uždarytų durų. Šios taisyklės išimties turėtų būti labai ribotos ir aiškiai numatytos įstatymuose. Nuosprendis / bausmė turėtų būti paskelbta viešai teismo posėdžio metu, įsitikinant, kad vaiko tapatybė nebus atskleista. Teisė į asmeninį gyvenimą (16 straipsnis) reikalauja, kad visi teismo ar kitos kompetentingos institucijos paskirtos priemonės įgyvendinimo procese dalyvaujantys specialistai, bendraudami su išoriniais kontaktais, laikytų visą informaciją, kuri gali padėti identifikuoti vaiką, konfidencialia. Be to, teisė į asmeninį gyvenimą taip pat reiškia, kad nepilnamečių nusikaltėlių protokolai turi būti griežtai konfidencialūs ir neprieinami tretiesiems asmenims, išskyrus tiesiogiai bylos tyrime, nagrinėjime ir sprendimo priėmimo procese dalyvaujančius asmenis. Siekiant išvengti stigmatizacijos ir (arba) išankstinio nusistatymo, protokolai dėl nepilnamečių pažeidėjų negali būti naudojami per suaugusiųjų teisminį nagrinėjimą vėlesnėse bylose, su kuriomis yra susijęs tas pats nepilnametis pažeidėjas (žr. Pekino taisyklių 21.1 ir 21.2 taisykles) arba siekiant padidinti būsimą bausmę.
67. Komitetas valstybėms dalyvėms taip pat rekomenduoja priimti taisykles, kurios leistų automatiškai pašalinti nusikaltimus įvykdžiusių vaikų vardus iš nuosprendžių registro, kai vaikas sulaukia 18-os metų amžiaus, arba, tam tikrų ribotų, sunkių nusikaltimų atveju, kai toks pašalinimas yra galimas vaiko prašymu, jeigu buvo įvykdytos būtinosios sąlygos (pvz., vaikas neįvykdė nusikaltimo per pastaruosius du metus nuo paskutinio apkaltinamojo nuosprendžio).

E. PRIEMONĖS (TAIP PAT ŽR. V SKYRIAUS B DALĮ)

Ikiteisminės alternatyvos

68. Sprendimas pradėti oficialų baudžiamąjį procesą nebūtinai reiškia, kad šis procesas baigsis oficialiu teismo sprendimu nuteisti vaiką. Atsižvelgdamas į B dalyje pateiktus pastebėjimus, Komitetas norėtų pabrėžti, kad kompetentingos institucijos (daugelyje

valstybių – tai prokuratūros) turėtų nuolat apsvarstyti galimas teismo nuosprendžio alternatyvas. Kitaip tariant, būtina toliau dėti pastangas pasiekti tinkamą bylos baigtį, pasiūlant B dalyje minėtas priemones. Prokuratūros pasiūlytos priemonės pobūdis ir trukmė gali būti griežtesni, todėl teisinė arba kita pagalba vaikui gali būti reikalinga. Tokios priemonės vykdymas turėtų būti pristatytas vaikui kaip būdas sustabdyti oficialią baudžiamosios / nepilnamečių teisės procedūrą, kuri bus nutraukta, jeigu priemonė bus patenkinamai įvykdyta.

69. Šiame alternatyvos teismo nuosprendžiui pasiūlymo prokuratūros lygyje procese vaiko žmogaus teisės ir teisinės apsaugos priemonės turi būti visiškai gerbiamos. Šiuo atžvilgiu Komitetas remiasi savo 27 paragrafe nurodytomis rekomendacijomis, kurios taikomos ir šiuo atveju.

Nepilnamečių teismo / teisėjo dispozicijos

70. Po teisingo ir tinkamo bylos nagrinėjimo, vadovaujantis Konvencijos 40 straipsniu (žr. IV skyriaus D dalį), priimamas sprendimas dėl priemonių, kurios turėtų būti paskirtos kaltu dėl tariamo (-ų) nusikaltimo (-ų) pripažintam vaikui. Įstatymai turi suteikti teismui / teisėjui arba kitam kompetentingam, nepriklausomam ir nešališkam organui ar teisminei institucijai įvairias alternatyvas dėl institucinės globos ir laisvės atėmimo. Nebaigtinis tokių alternatyvų sąrašas yra pateiktas Konvencijos 40 straipsnio 4 dalyje, siekiant užtikrinti, kad laisvės atėmimas būtų naudojamas tik kaip kraštutinė priemonė ir kuo trumpesniai laikui (Konvencijos 37 straipsnio b dalis).
71. Komitetas norėtų pabrėžti, kad atsakas į nusikaltimą visada turėtų būti proporcingas ne tik nusikaltimo aplinkybėms ir sunkumui, bet taip pat reikia atsižvelgti į vaiko amžių, mažesnę kaltumą, aplinkybes ir poreikius, taip pat įvairius ir ypač ilgalaikius visuomenės poreikius. Griežtai baudžiamasis požiūris neatitinka pagrindinių Konvencijos 40 straipsnio 1 dalyje išdėstytų nepilnamečių justicijos principų (žr. 5–14 paragrafus). Komitetas dar kartą pakartoja, kad fizinė bausmė kaip sankcija yra šių principų ir 37 straipsnio, kuris draudžia visas žiaurus, nežmoniško ar žeminančio elgesio ar baudymo formas, pažeidimas (taip pat žr. Komiteto bendrąjį komentarą Nr. 8 (2006) dėl vaiko teisės būti apsaugotam nuo fizinių bausmių ir kitų žiaurių ar žeminančių bausmių formų). Kai vaikai įvykdo sunkius nusikaltimus, gali būti apsvarstytos priemonės, proporcingos nusikaltėlio aplinkybėms ir nusikaltimo sunkumui, įskaitant visuomenės saugumo ir sankcijų poreikį. Vaikų atveju, poreikis apsaugoti vaiko gerovę ir interesus ir skatinti jo (jos) reintegraciją turi nusverti tokius svarstymus.
72. Komitetas pažymi, kad, jeigu baudžiamoji dispozicija yra susijusi su vaiko amžiumi, o įrodymai dėl vaiko amžiaus yra prieštaraujantys, abejotini ar neaiškūs, vaikas turi teisę, kad abejonės būtų laikomos naudingomis jam (jai) (žr. 35 ir 39 paragrafus).
73. Svarstant alternatyvas laisvės atėmimui / institucinei globai, galima pasinaudoti įvairia tokių priemonių naudojimo ir įgyvendinimo patirtimi. Valstybės dalyvės turėtų pasinaudoti tokia patirtimi, sukurti ir įgyvendinti alternatyvas, pritaikydamos jas pagal savo kultūrą ir tradiciją. Savaimė suprantama, kad priemonės, kurios naudoja priverstinį darbą arba kankinimas ir nežmoniškas elgesys, turi būti aiškiai uždrausti, o už tokias nelegalias praktikas atsakingi asmenys turėtų būti patraukti atsakomybėn.

74. Komitetas, pateikęs šias bendrąsias pastabas, norėtų atkreipti dėmesį į pagal Konvencijos 37 straipsnio a punktą uždraustas priemonės ir laisvės atėmimą.

Mirties bausmės uždraudimas

75. Konvencijos 37 straipsnio a punktas dar kartą patvirtina tarptautiniu lygiu priimtus standartus (pvz., žr. TPPTP 6 straipsnio 5 dalį), pagal kuriuos mirties bausmė negali būti paskirta už nusikaltimus, kuriuos įvykdė asmuo, nusikaltimo įvykdymo metu nesulaukęs 18-os metų amžiaus. Nors tekstas yra aiškus, kai kurios valstybės dalyvės daro prielaidą, kad ši taisyklė draudžia įvykdyti mirties bausmę tik asmeniui, kuris yra jaunesnis nei 18-os metų amžiaus. Tačiau pagal šią taisyklę amžius nusikaltimo įvykdymo metu yra aiškus ir lemiamas kriterijus. Tai reiškia, kad mirties bausmė negali būti skirta už nusikaltimą, įvykdytą asmens, kuris nebuvo sulaukęs 18-os metų amžiaus, nepaisant jo (jos) amžiaus teismo, nuosprendžio ar sankcijos vykdymo metu.
76. Komitetas kai kurioms valstybėms dalyvėms, kurios to dar nepadarė, rekomenduoja uždrausti mirties bausmę už visus nusikaltimus, kuriuos įvykdė jaunesni nei 18-os metų amžiaus asmenys, ir sustabdyti mirties bausmės vykdymą tokiems asmenims iki visiškai būtinų teisinių priemonių, uždraudžiančių mirties bausmę vaikams, priėmimo. Paskirta mirties bausmė turėtų būti pakeista, kad visiškai atitiktų Konvencijos.

Įkalinimas iki gyvos galvos be lygtinio paleidimo galimybės

77. Nė vienas vaikas, kuris nusikaltimo įvykdymo metu buvo jaunesnis nei 18-os metų amžiaus, neturėtų būti nuteistas laisvės atėmimu iki gyvos galvos be paleidimo ar lygtinio paleidimo galimybės. Visais vaikams skirtų bausmių atvejais, paleidimo galimybė turi būti reali ir reguliariai apsvarstoma. Šiuo atžvilgiu Komitetas remiasi Konvencijos 25 straipsniu, kuris numato vaiko, atiduoto globoti ir rūpintis juo, ginti jį arba fiziškai ar psichiškai gydyti, teisę nuolat vertinti jo gydymą ir kitas su jo globa susijusias sąlygas. Komitetas primena valstybės dalyvėms, kuriuos vaikus nuteisia laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausme su paleidimo ar lygtinio paleidimo galimybe, kad ši sankcija turi visiškai atitikti ir siekti įgyvendinti Konvencijos 40 straipsnio 1 dalyje įtvirtintus nepilnamečių justicijos tikslus. Tai reiškia, be viso kito, kad vaikas, nuteistas šia laisvės atėmimo bausme, turėtų įgyti išsilavinimą, gauti gydymą ir priežiūrą, kurių tikslas yra vaiko paleidimas, reintegracija ir gebėjimas atlikti naudingą vaidmenį visuomenėje. Taip pat būtina reguliariai peržiūrėti vaiko vystymąsi ir pažangą, siekiant priimti sprendimą dėl jo (jos) galimo paleidimo. Atsižvelgdamas į tikimybę, kad dėl vaikui paskirtos įkalinimo iki gyvos galvos bausmės bus sunku, ar net neįmanoma, pasiekti nepilnamečių justicijos tikslus, nepaisant paleidimo galimybės, Komitetas primygtinai rekomenduoja valstybėms dalyvėms uždrausti visas laisvės atėmimo iki gyvos galvos už nusikaltimus, kuriuos įvykdė 18-os metų amžiaus nesulaukę asmenys, formas.

F. LAISVĖS ATĖMIMAS, ĮSKAITANT IKITEISMINĮ SULAIKYMĄ IR ĮKALINIMĄ PO BYLOS NAGRINĖJIMO

78. Konvencijos 37 straipsnyje nurodyti pagrindiniai laisvės atėmimo bausmės taikymo principai, procedūrinės kiekvieno vaiko, kuriam atimta laisvė, teisės ir nuostatos dėl elgesio ir sąlygų vaikams, kuriems atimta laisvė.

Pagrindiniai principai

79. Pagrindiniai laisvės atėmimo principai yra šie: (a) vaiko areštas, sulaikymas ar įkalinimas privalo atitikti įstatymus ir turi būti naudojamas tik kraštutiniu atveju ir kuo trumpesniai laikui; ir (b) nė iš vieno vaiko negali būti atimta laisvė neteisėtai ar savavališkai.
80. Komitetas reiškia susirūpinimą ir pažymi, kad daugelyje šalių vaikai iki bylos nagrinėjimo būna sulaikyti kelis mėnesius ar net metus, o tai yra sunkus Konvencijos 37 straipsnio b punkto pažeidimas. Reikėtų turėti veiksmingą alternatyvų paketą (žr. IV skyriaus B dalį), kad valstybės dalyvės galėtų įgyvendinti savo įsipareigojimus pagal Konvencijos 37 straipsnio b punktą taikyti laisvės atėmimą tik kraštutiniu atveju. Šių priemonių naudojimas turi būti tinkamai struktūruotas, siekiant sumažinti ikiteisminio sulaikymo taikymą, o ne tiesiog didinti vaikų, kurioms taikomos sankcijos, tinklą. Be to, valstybės dalyvės turėtų imtis tinkamų teisinių ar kitų priemonių, siekdamas sumažinti ikiteisminio sulaikymo taikymą. Ikiteisminio sulaikymo kaip baudmės taikymas pažeidžia nekaltumo prezumpciją. Įstatymai turėtų aiškiai numatyti sąlygas, kurios yra būtinos, siekiant nustatyti, kur vaikas turėtų būti laikomas ikiteisminio sulaikymo metu, ypač siekiant užtikrinti vaiko dalyvavimą bylos nagrinėjime, ir išsiaiškinti, ar vaikas kelia tiesioginį pavojų sau ar kitiems. Ikiteisminio sulaikymo trukmė turėtų būti ribojama įstatymais ir reguliariai peržiūrima.
81. Komitetas rekomenduoja valstybėms dalyvėms užtikrinti, kad vaikas, kuriam taikomas ikiteisminis sulaikymas, galėtų būti kuo greičiau paleistas į laisvę, jei būtina, pagal konkrečias sąlygas. Sprendimus dėl ikiteisminio sulaikymo, įskaitant jo trukmę, turi priimti kompetentingas, nepriklausomas ir nešališkas organas arba teisminė institucija, o vaikas turėtų gauti teisinę ar kitą tinkamą pagalbą.

Procedūrinės teisės (37 straipsnio d punktas)

82. Kiekvienas vaikas, kuriam atimta laisvė, turėtų turėti teisę tuoj pat gauti teisinę ir kitą pagalbą, taip pat teisę ginčyti savo laisvės atėmimo teisėtumą prieš teismą ar kitą kompetentingą, nepriklausomą ir nešališką organą ir reikalauti, kad jie neatidėliodami priimtų sprendimą dėl bet kurio tokio procesinio veiksmo.
83. Kiekvienas vaikas, kuris buvo suimtas ar kuriam buvo atimta laisvė, turi per 24 valandas stoti prieš kompetentingą organą, kad būtų išnagrinėtas jo (jos) laisvės atėmimo (tęstinumo) teisėtumas. Komitetas taip pat rekomenduoja valstybėms dalyvėms užtikrinti, kad ikiteisminio sulaikymo teisėtumas būtų reguliariai peržiūrimas (pageidautina kas dvi savaites), įtvirtinant griežtas teises nuostatas. Jeigu sąlyginis vaiko paleidimas yra neįmanomas, pvz., taikant alternatyvias priemones, vaikui turėtų būti pateikti oficialūs kaltinimai dėl tariamų nusikaltimų ir jis (ji) turėtų stoti prieš teismą ar kitą kompetentingą, nepriklausomą ir nešališką organą ar teisminę instituciją ne vėliau nei per 30 dienų po ikiteisminio sulaikymo įsigaliojimo dienos. Komitetas, žinodamas apie taikomą praktiką atidėti teismo posėdžius daugiau nei vieną kartą, ragina valstybes dalyves priimti teises nuostatas, kuriuos užtikrintų, kad teismas / nepilnamečių teisėjas ar kitas kompetentingas organas priimtų galutinį sprendimą dėl kaltinimų ne vėliau nei per šešis mėnesius nuo tokių kaltinimų pateikimo dienos.
84. Teisė ginčyti laisvės atėmimo teisėtumą apima ne tik teisę teikti apeliaciją, bet ir teisę kreiptis į teismą ar kitą kompetentingą, nepriklausomą ir nešališką organą ar teisminę

instituciją kai laisvės atėmimas yra taikomas administraciniu sprendimu (pvz., policijos, prokuroro ar kito kompetentingo organo). Teisė į greitą sprendimą reiškia, kad sprendimas turi būti priimtas kaip įmanoma greičiau, pvz., ne vėliau nei per dvi savaites po užginčijimo.

Elgesys ir sąlygos (37 straipsnio c punktas)

85. Kiekvienas vaikas, kuriam atimta laisvė, turi būti atskirtas nuo suaugusiųjų. Vaikas, kuriam atimta laisvė, negali būti kalinamas suaugusiųjų kalėjime ar kitoje suaugusiesiems skirtoje institucijoje. Yra gausių įrodymų, kad vaiko laikymas suaugusiųjų kalėjimuose ar įkalinimo įstaigose sukelia pavojų vaiko saugumui, gerovei ir gebėjimui nenusikalsti ir reintegrotis ateityje. Konvencijos 37 straipsnio c punkte nurodoma išimtis „jei tik nemanoma, kad šito daryti nedera dėl paties vaiko interesų“ turėtų būti aiškinama siaurai. Vaiko interesai neturėtų būti susiję su valstybių dalyvių patogumu. Valstybės dalyvės turėtų įsteigti atskiras institucijas vaikams, kuriems atimta laisvė, įskaitant atskirų, specialiai parengtų dirbti su vaikais darbuotojų, personalo įdarbinimą, taip pat politikas ir praktikas.
86. Ši taisyklė nereiškia, kad institucijoje laikomas vaikas turi būti iš karto perkeltas į suaugusiesiems skirtą instituciją, kai jis (ji) sulaukia 18-os metų amžiaus. Vaiko buvimas vaikams skirtoje institucijoje turėtų būti įmanomas, jeigu tai atitinka jo (jos) interesus ir neprieštarauja jaunesnių vaikų, esančių toje institucijoje, interesams.
87. Kiekvienas vaikas, kuriam atimta laisvė, turi turėti teisę palaikyti ryšius su savo šeima, susirašinėdamas ir pasimatydamas. Siekiant sudaryti sąlygas pasimatymams, vaikas turi būti laikomas institucijoje, kuri yra kuo arčiau jo (jos) šeimos gyvenamosios vietos. Išskirtinės aplinkybės, kurios gali riboti tokį bendravimą, turi būti aiškiai apibrėžtos įstatymuose ir negali būti paliktos kompetentingos institucijos nuožiūrai.
88. Komitetas atkreipia valstybių dalyvių dėmesį į 1990 m. gruodžio 14 d. Generalinės Asamblėjos rezoliucija 45/113 priimtas Jungtinių Tautų nepilnamečių, iš kurių atimta laisvė, apsaugos taisykles. Komitetas ragina valstybes dalyves visiškai įgyvendinti šias taisykles, taip pat, jei reikia, atsižvelgti į Jungtinių Tautų tipines minimalias elgesio su kaliniais taisykles (taip pat žr. Pekino taisyklių 9 taisyklę). Šiuo atžvilgiu, Komitetas rekomenduoja valstybėms dalyvėms įtraukti šias taisykles į nacionalinius įstatymus ir reglamentus, pateikti jas nacionalinėmis ir regioninėmis kalbomis visiems specialistams, NVO ir savanoriams, dalyvaujantiems nepilnamečių justicijos administravimo sistemoje.
89. Komitetas akcentuoja, kad visais laisvės atėmimo atvejais, be viso kito, būtina laikytis šių principų ir taisyklių:
  - vaikai turėtų gauti galimybę naudotis fizine aplinka ir gyvenamosiomis patalpomis, kurios atitiktų reabilitacinius įkurdinimo stacionariose įstaigose tikslus ir deramai atsižvelgtų į vaiko poreikius dėl privatumo, jutiminių stimulų, galimybių bendrauti su bendraamžiais, užsiimti sportine ir fizine veikla, dalyvauti meninėje ir laisvalaikio veikloje;
  - kiekvienas privalomo mokyklinio amžiaus vaikas turi teisę įgyti išsilavinimą, kuris atitiktų jo (jos) poreikius ir gebėjimus, būtų sukurtas ir parengtų vaiką grįžimui į

- visuomenę, taip pat kiekvienas vaikas turėtų, jei reikia, gauti galimybę dalyvauti profesinio mokymo programose ir įgyti specialybę, kuri parengtų jį (ją) būsimam darbui;
- kiekvienas vaikas turi teisę, kad jį (ją) priėmimo į sulaikymo / pataisos įstaigą metu apžiūrėtų gydytojas, taip pat gautų reikiamą medicininę priežiūrą visą buvimo įstaigoje laikotarpį, o tokią priežiūrą turėtų teikti, jei įmanoma, sveikatos priežiūros institucijos ir bendruomeninės tarnybos;
  - įstaigų darbuotojai turi skatinti ir sudaryti sąlygas dažniems vaiko ryšiams su platesne bendruomene, įskaitant bendravimą su šeima, draugais ir kitais asmenimis arba gerbiamų išorinių organizacijų atstovais, taip pat galimybę lankytis savo namuose ir šeimoje;
  - suvaržymas ir jėga gali būti naudojami tik tada, kai vaikas kelia sužalojimo pavojų sau arba kitiems, ir tik tada, kai buvo panaudotos visos kitos kontrolės priemonės. Suvaržymo arba jėgos naudojimas apima fizinį, mechaninį ir medicininį suvaržymą, kurį atidžiai ir tiesiogiai prižiūri medicinos ir (arba) psichologijos specialistai. Toks suvaržymas negali būti naudojamas kaip bausmės priemonė. Įstaigos personalas turėtų būti išmokytas apie taikomus standartus, o darbuotojai, kurie, naudodami suvaržymą arba jėgą, pažeidžia tokias taisykles, turėtų būti atitinkamai baudžiami;
  - bet kokia drausminė priemonė turi atitikti siekį išlaikyti nepilnamečio prigimtinių orumą ir pagrindinius institucinės globos tikslus. Drausminės priemonės, kurios pažeidžia Konvencijos 37 straipsnį, turi būti griežtai uždraustos, įskaitant fizinės bausmės, laikymą tamsiose kameroose, vienutėje, ar bet kurią kitą bausmę, kuri gali pakenkti vaiko fizinei ar psichinei sveikatai ar gerovei;
  - kiekvienas vaikas turi teisę teikti prašymus ar skundus be jokios cenzūros turinio prasme pagrindinei administracijai, teisminei institucijai ar kitai tinkamai nepriklausomai institucijai ir gauti atsakymą be atidėliojimo. Vaikai turi žinoti apie tokius mechanizmus ir turėti galimybę jais pasinaudoti;
  - nepriklausomi, kvalifikuoti inspektoriai turėtų gauti įgaliojimus atlikti reguliarius patikrinimus ir vykdyti neplanuotus patikrinimus savo nuožiūra. Jie turėtų akcentuoti konfidencialių pokalbių su vaikais institucijose svarbą.

V. NEPILNAMEČIŲ JUSTICIJOS ORGANIZAVIMAS

90. Siekiant užtikrinti visišką ankstesniuose paragrafuose išdėstytų principų ir teisių įgyvendinimą, būtina veiksmingai organizuoti nepilnamečių justicijos administravimą ir sukurti visapusišką nepilnamečių justicijos sistemą. Kaip nurodyta Konvencijos 40 straipsnio 3 dalyje, valstybės dalyvės privalo priimti įstatymus, įvesti atitinkamą tvarką, steigti organus ir įstaigas, tiesiogiai susijusias su vaikais, kurie laikomi pažeidusiais baudžiamuosius įstatymus.
91. Šiame bendrajame komentare yra pristatyti pagrindinių šių įstatymų ir procedūrų reikalavimai. Kitos nuostatos yra paliktos valstybių dalyvių nuožiūrai. Tai taip pat taikoma

tokių įstatymų ir procedūrų formai. Jie gali būti išdėstyti atskiruose bendrųjų baudžiamųjų ir procedūrinių įstatymų skyriuose arba atskiruose aktuose ar įstatymuose dėl nepilnamečių justicijos.

92. Be to, vadovaujantis visapusiška nepilnamečių justicijos sistema, būtina įsteigti specializuotus policijos, teisminės ir teismų sistemos, prokuratūros padalinius, taip pat paskirti specialius gynėjus ar kitus atstovus, kurie vaikui teiktų teisinę ar kitą tinkamą pagalbą.
93. Komitetas rekomenduoja valstybėms dalyvėms įsteigti nepilnamečių teismus kaip atskiras institucijas arba kaip regioninių (apygardų) teismų padalinius. Jei dėl praktinių priežasčių to padaryti neįmanoma iš karto, valstybės dalyvės turėtų užtikrinti, kad nepilnamečių justicijos byloms būtų paskirti specialūs teisėjai ar pareigūnai.
94. Be to, turėtų būti sukurtos specializuotos paslaugos, tokios kaip probacija, konsultavimas ar priežiūra kartu su specializuotomis galimybėmis, pavyzdžiui, dienos gydymo centrai, ir, jei reikia, nepilnamečių nusikaltėlių stacionarios globos ir gydymo įstaigos. Šioje nepilnamečių justicijos sistemoje turi būti nuolat skatinamas veiksmingas specializuotų padalinių, paslaugų ir įstaigų veiklų koordinavimas.
95. Peržiūrėjus valstybių dalyvių ataskaitas tampa aišku, kad nevyriausybinės organizacijos gali ir atlieka svarbų vaidmenį ne tik nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos, bet ir nepilnamečių justicijos administravimo srityje. Todėl Komitetas rekomenduoja valstybėms dalyvėms siekti aktyvaus tokių organizacijų dalyvavimo savo visapusiškų nepilnamečių justicijos sistemos kūrimo ir įgyvendinimo procesuose ir suteikti joms reikiamus išteklius dalyvauti.

VI. SĄMONINGUMO DIDINIMAS IR MOKYMAS

96. Nusikaltimus padarę vaikai dažnai žiniasklaidoje vaizduojami neigiamai, o tai skatina diskriminuojančius ir neigiamus stereotipus apie tokius vaikus, dažnai ir apie visus vaikus apskritai. Dažnai toks neigiamas nepilnamečio nusikaltėlio vaizdavimas arba kriminalizavimas remiasi neteisingu supratimu apie nepilnamečių nusikalstamumo priežastis ir (arba) jų iškraipymu, todėl pasigirsta raginimų taikyti griežtesnį požiūrį (pvz., nulinė tolerancija, tris kartus nusižengus, taikomos griežtos sankcijos, privalomos bausmės, bylos nagrinėjimas suaugusiųjų teismuose ir kitos pirmiausia baudžiamosios priemonės). Siekdamos sukurti teigiamą aplinką, kad būtų galima geriau suprasti pagrindines nepilnamečių nusikalstamumo priežastis ir teisėmis pagrįstą požiūrį į šia socialinę problemą, valstybės dalyvės turėtų vykdyti, skatinti ir (arba) remti švietimo ir kitas sąmoningumo didinimo kampanijas, kurių tikslas yra informuoti apie poreikį ir įsipareigojimą su vaikais, kurie įtariamai pažeidę baudžiamąją teisę, elgtis, vadovaujantis Konvencijos dvasia ir nuostatomis. Šiuo atžvilgiu valstybės dalyvės turėtų siekti aktyvaus ir teigiamo parlamento, NVO ir žiniasklaidos narių dalyvavimo ir remti jų pastangas gerinti supratimą apie teisėmis pagrįstą požiūrį į vaikus, kurie pažeidė arba pažeidžia baudžiamuosius įstatymus. Labai svarbu, kad vaikai, ypač nepilnamečių justicijos sistemoje patirties turintys vaikai, dalyvautų didinant sąmoningumo lygį.

97. Siekiant užtikrinti nepilnamečių justicijos administravimo kokybę, labai svarbu, kad visi susiję specialistai, be viso kito, teisėsaugos ir teisminės sistemos atstovai dalyvautų tinkamuose mokymuose apie Konvencijos nuostatų turinį ir reikšmę, ypač nuostatas, kurios tiesiogiai susijusios su kasdienine praktika. Toks mokymas turėtų būti sistemingai ir nuosekliai organizuotas ir neapsiribotų informacija apie susijusias nacionalines ir tarptautines teises nuostatas, taip pat turėtų įtraukti informaciją, be viso kito, apie socialines ir kitas nepilnamečių nusikalstamumo priežastis, ypatingą dėmesį skiriant mergaitėms ir mažumos ar vietinių gyventojų grupėms priklausantiems vaikams, apie jaunų asmenų gyvenimo kultūrą ir tendencijas, grupinės veiklos dinamiką, turimus išteklius spręsti įstatymus pažeidusių vaikų klausimą, ypač priemones be teismo nagrinėjimo (žr. IV skyriaus B dalį).

VII. DUOMENŲ RINKIMAS, VERTINIMAS IR MOKSLINIAI TYRIMAI

98. Komitetas yra labai susirūpinęs dėl pagrindinių ir išskaidytų duomenų apie, be viso kito, vaikų įvykdytų nusikaltimų skaičių ir pobūdį, ikiteisminio sulaikymo taikymą ir vidutinę trukmę, vaikų, kuriems taikomos kitos ne teismo nagrinėjimo priemonės (nukreipimas), skaičių, nuteistų vaikų skaičių ir paskirtų sankcijų pobūdį, stokos. Komitetas ragina valstybes dalyves sistemingai rinkti išskaidytus duomenis, susijusius su informacija apie nepilnamečių justicijos administravimo praktiką, kurie yra būtini, siekiant sukurti, įgyvendinti ir vertinti nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos ir veiksmingo atsako politikas ir programas, visiškai atitinkančias Konvencijos principus ir nuostatas.
99. Komitetas rekomenduoja valstybėms dalyvėms atlikti reguliarių savo nepilnamečių justicijos praktikos, ypač taikomų priemonių, įskaitant susijusių su diskriminacija, reintegracija ir recidyvizmu, veiksmingumo vertinimą. Pageidautina, kad tokį vertinimą atliktų nepriklausomos akademinės institucijos. Tyrimai, pavyzdžiui apie skirtumus nepilnamečių justicijos administravimo sistemoje, kurie gali tapti diskriminacijos priežastimi, taip pat apie pasiekimus nepilnamečių justicijos srityje (tokius, kaip veiksmingos nukreipimo programos ar naujai atsirandančios nepilnamečių nusikalstamumo veiklos) parodys kritinius sėkmės ir problemų aspektus. Svarbu, kad tokiuose vertinimo ir tyrimų procesuose dalyvautų vaikai, ypač tie, kurie susidūrė su tam tikromis nepilnamečių justicijos sistemos dalimis. Būtina visiškai gerbti ir saugoti tokių vaikų privatumą ir jų bendradarbiavimo konfidencialumą. Šiuo atžvilgiu Komitetas atkreipia valstybių dalyvių dėmesį į tarptautines gaires dėl vaikų dalyvavimo tyrimuose.

